

האובדים והנדחים

מים ראשונים: סמיכות פרשת נצבים לראש השנה שהיא מיסודות לוח השנה (שולחן ערוך אורח חיים סימן תכח), יוצרת סמיכות של מוטיב האובדים הנדחים הנזכרים בשני אירועים אלה. בפרשת נצבים: "אם יהיה נדחך בקצה השמים וכו' ", ובראש השנה, אזכור הפסוק מישעיהו שלהלן בפסוקי השופרות. לנושא זה הקדשנו שני דפים: [קייבונן הנדחים](#) בפרשת נצבים וכאן "האובדים והנדחים" לראש השנה. ישלימו איפוא שני דפים אלה זה את זה ואם כפלנו וחזרנו על מדרשים ופירושים, אין זה אלא לכבודו של קייבונן גלויות שעליו אמרו חכמים: "גדול קייבונן גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ" (פסחים פח ע"א) ושזכה דורנו לראותו במו עיניו.

וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהַנְּדָחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַם: (ישעיהו כז יג).¹

סדר תפילת המוסף – שופר של גאולה ושל המועדים

א-להינו וא-להי אבותינו, תקע בשופר גדול לחירותנו ושא נס לקבץ גלויותינו וקרב פזורינו מבין הגויים ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ. והביאנו לציון עירך ברינה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם, ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו כמצווה עלינו בתורתך, על ידי משה עבדך, מפי כבודך, כאמור: "ויבִיֹם שְׁמַחְתֶּךָ וּבְמוֹעֲדֶיךָ וּבְרָאשֵׁי חֲדָשֶׁיךָ וּתְקַעְתֶּם בְּחֻצְצֹתַי עַל עֲלֹתֶיךָ וְעַל זְבָחֵי שְׁלַמֶיךָ וְהָיוּ לָכֶם לְזָכְרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם וְאֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (במדבר י י).²

מסכת ראש השנה דף י עמוד ב – בתשרי תהיה הגאולה

תניא, רבי אליעזר אומר: בתשרי נברא העולם, בתשרי נולדו אבות, בתשרי מתו אבות ... בניסן נגאלו, בתשרי עתידין ליגאל. רבי יהושע אומר: בניסן נברא העולם, בניסן נולדו אבות, בניסן מתו אבות ... בניסן נגאלו, בניסן עתידין ליגאל.

ובגמרא שם דף יא עמוד ב: בתשרי עתידין ליגאל - אתיא שופר שופר; כתיב הכא: "תקעו בחודש שופר", וכתיב התם (ישעיהו כז יג): "ביום ההוא יתקע בשופר גדול".³

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו מס' דבחדש פרשה ד – שופר המשך את האוזן

¹ כבר נדרשנו בקצרה לפסוק זה מישעיהו במסגרת דברינו [שופרות](#) לראש השנה. אין ספק שהכללתו בסדר תפילותינו (שופרותינו) הוא בשל אזכור השופר והמנהג לכלול עשרה פסוקי שופרות, בכללם שלושה מהנביאים בתפילת מוסף. אלא שאין זה שופר של מתן תורה, של בית המקדש, של התכנסות והקהל במועדים או של מלחמה, אלא שופר של כינוס וקייבונן גלויות, של גאולה לאומית. מוטיב שאולי לא תמיד מודגש ומורגש בראש השנה שהוא יום של "מלוך על כל העולם בכבודך" ושל "ידע כל פעול כי אתה פעלתו וידע כל יצור כי אתה יצרתו" וכו' וגם ראשון לעשרת ימי תשובה. אבל הפסוק הזה עוסק בשופר של כינוס וקייבונן גלויות ונכנס אחר כבוד לתפילת היום, משמע שיש בראש השנה גם מוטיב זה. ראה הפסוק הקודם שם: "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהַנְּדָחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַם וְאֲתָם תִּלְקְטוּ לְאֶחָד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". ראה רש"י שם אשר יוצר סימטריה וקשר בין הפסוקים.

² ובסידור רב עמרם גאון (הרפנס) סדר ראש השנה הנוסח הוא: "תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ נדחיינו. וקרב פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ. והביאנו לציון עירך ברינה ולירושלים עיר מקדשך בשמחת עולם. אנא קיים לנו ה' אלהינו את הדבר שהבטחתנו בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור: וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לזכרון לפני אלהיכם אני ה' אלהיכם (במדבר י י)". נראה שלפחות בסדר תפילת שופרות המוטיב של שופר הגאולה וקייבונן גלויות גובר לבסוף על שאר השופרות, וממנו חוזר ונגזר שופר של מועדים ורגלים (וראשי חודשים!) שזוכים להיזכר כאן בעקבות שופר הגאולה. נראה שבכך יש טעם מיוחד לראש השנה במדינת ישראל העצמאית, מקבצת נידחי ואובדי עם ישראל, טעם שאולי אנחנו לא תמיד מדגישים וחשים, בבחינת "אפילו בעל הנס אינו מכיר בניסו" (נדה לא א, מדרש תהלים קלו). ראה דברינו [אין בעל הנס מכיר בניסו](#) ביום העצמאות.

³ ראה דברינו [היום הרת עולם](#), שם הארכנו לדון במחלוקת הגדולה בין ר' אליעזר ור' יהושע אימתי נברא העולם, מהו ראש השנה הבריאתי, לצד אירועים מרכזיים אחרים כמו הולדת האבות ופטירתם, יציאת יוסף מבית האסורים, פקידת האמהות ועוד. מחלוקת זו כוללת גם את מועד הגאולה. "בניסן נגאלו ובניסן עתידים ליגאל" אומר ר' יהושע. אבל לשיטת ר' אליעזר שכמותה אנו נוקטים, קובעת: "בניסן נגאלו, בתשרי עתידים ליגאל". הכללת הפסוק שלנו בפסוקי השופרות איננה רק "להשלמת המנין" וביטוי לכיסופי הגאולה, אלא חיזוק ברור לניצחון שיטתו של ר' אליעזר [בן הורקנוס](#) (ראו סקירת דמותו בדפים המיוחדים) שבמקומות רבים אחרים אין הלכה כמותו ("שמותי הוא", שבת קל ע"ב). ראש השנה איננו רק אירוע בעבר - בריאת העולם, אלא גם אירוע לעתיד, שסמלו הוא שופר הגאולה.

"ויהי קול השופר" - הרי זה סימן יפה בכתובים.⁴ כל מקום שנאמר שופר, הרי זה סימן יפה לישראל, שנאמר: "עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר" (תהלים מז ו). ואומר: "ויהי ביום ההוא יתקע בשופר גדול" (ישעיה כז יג). ואומר: "ויהי אלהים בשופר יתקע והלך בסערות תימן" (זכריה ט יד).⁵

"הולך וחזק מאד" - מנהג ההדיוט, כל זמן שהוא הולך קולו עמוס,⁶ אבל כאן כל זמן שהוא הולך קולו מגביר. ולמה כך מתחילה? כדי לשכך את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע.⁷

מסכת סנהדרין דף קי עמוד ב – עשרת השבטים

תנו רבנן: עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר: "ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול" (דברים כט כז). "ויתשם ה' מעל אדמתם" - בעולם הזה, "ויתשם אל ארץ אחרת" - לעולם הבא, דברי רבי עקיבא. רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום רבי שמעון: אם מעשיהם כיום הזה - אינן חוזרין, ואם לאו - חוזרין.⁸ רבי אומר: באים הם לעולם הבא, שנאמר: "ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגוי" (ישעיהו כז יג). אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שבקה רבי עקיבא לחסידותיה, שנאמר: "הֲלֹךְ וְקָרַאתְ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צְפוּנָה וְאִמְרַתְ שׁוֹבָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר ה' לֹא אֶפְלֵד פְּנֵי בְּכֶם כִּי חֲסִיד אֲנִי נֶאֱמַר ה' לֹא אֶטּוֹר לְעוֹלָם" (ירמיהו ג יב).¹⁰

רש"י מסכת סנהדרין דף קי עמוד ב – גם נידחים ואובדים אחרים

⁴ שכל האזכורים של "שופר" בכתובים הם לחיוב ולטובה. וכבר דקדקנו בנכונות קביעה זו בדברינו **שופרות** בראש השנה.

⁵ אלה כולם אזכורים חיוביים של השופר - "סימן יפה בכתובים". מאידך, לא חסרים במקרא, שלא בכתובים, פסוקים שליליים של שופר מפחיד המסמל מלחמה והרס כגון בישעיהו נח א, ירמיהו ד יט כא, יחזקאל לג ג-ו, יואל פרק ב, עמוס פרק ג, ועוד. אבל על כגון זה אמרו חכמים במסכת ברכות נו ע"ב: "הרואה שופר בחלום ישכים ויאמר: והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, קודם שיקדמו פסוק אחר: תקעו שופר בגבעה (הושע ה ח)". צריך תמיד לחשוב לטובה, בפרט לאחר שחולמים. והמעשה הטוב יבוא בעקבות החלום והמחשבה החיובית. ואולי זו עוד סיבה שפסוקי בכתובים קודמים בזכרונות, שופרות ומלכויות לפסוקי הנביאים.

⁶ הולך ומתעמם, הולך ונחלש.

⁷ קולו של שופר מעמד הר סיני "הולך וחזק", כדי לשכך (או לשבר, או לסבר) את האוזן "מה שהיא יכולה לשמוע". אולי מכאן גם לקחו בעלי תקיעה את המנהג להשמיע את השופר, בעיקר בתקיעה הגדולה, באופן הדרגתי, מהשקט לחזק, אולי גם כסמל של השופר להתעוררות ושיפור המעשים. האם כך יהיה גם בשופר הגדול של הגאולה? ראה שיר השירים רבה (וילנא) פרשה ו סימן א: "רבי חייא ור' שמעון בר חלפתא הוון מהלכין בהדא בקעת ארבל בקריצתה, וראו אילת השחר שבקעה אורה. א"ל ר' חייא רבה לר' שמעון בר חלפתא: כך תהיה גאולתן של ישראל מצפצפת, דכתיב (מיכה ז) כי אשב בחשך ה' אור לי. בתחילה היא באה קימעה קימעה, ואחר כך היא מנצצת ובאה, ואח"כ פרה ורבה, ואח"כ מרטבת והולכת". ואנו היום עדיין עם השופר המשכך, השקט והרך באתחלתא דגאולה.

⁸ שהכל תלוי במעשיהם. יחזרו בתשובה - יחזרו וייגאלו. ידבקו במעשיהם הרעים שגרמו להם לגלות - לא יחזרו ולא ייגאלו.

⁹ עד כאן לשון התוספתא (סנהדרין יג יב) המובאת בגמרא. ראה המשנה שם: "עשרת השבטים אינן עתידין לחזור, שנאמר: וישלכם אל ארץ אחרת כיום הזה (דברים כט כז), מה היום הולך ואינו חוזר - אף הם הולכים ואינן חוזרים, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: כיום הזה, מה יום מאפיל ומאיר - אף עשרת השבטים שאפילה להן, כך עתידה להאיר להם". ר' אליעזר מתמודד עם ר' עקיבא "במגרש של" ודורש אחרת את הפסוק שר' עקיבא מביא כהוכחה שעשרת השבטים אינם חוזרים - "כיום הזה". ככל יום שהלך ושקע, ושוב אינו חוזר, אומר ר' עקיבא. ככל יום שהאפיל, וסופו לחזור ולהאיר למחרת, עונה לו ר' אליעזר. אבל רבי (יהודה הנשיא) בא מכיוון אחר, מהנביאים שלהלן נראה שאינם מהססים לחלוק על משה, ומביא את הפסוק שלנו מישעיהו: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפֵר גָּדוֹל וְבָאוּ הָאֲבֹדִים בְּאָרֶץ אֲשׁוּר וְהַנְּדָחִים בְּאָרֶץ מִצְרַיִם". האובדים בארץ אשור הם עשרת השבטים שהגלה שלמנאסר. ראה פירוש רש"י על הפסוק: "האובדים בארץ אשור - לפי שנפוצו בארץ רחוקה לפנים מן הנהר סמבטיון קראם אובדים". אבל מי הם הנדחים בארץ מצרים? סתם רבי ולא פירש. האם הם אותם שמתו בימי החושך ולא יצאו ממצרים? האם הם היהודים שחזרו לגור במצרים במרוצת הדורות? (אבל תופעה זו שייכת בעיקר לבית שני).

¹⁰ ופשיטא שמדובר במלכות ישראל, עשרת השבטים, כפי שהוא אומר בפסוק הקודם שם: "וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי צְדָקָה נִפְשָׁה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל מִבְּגָדָה יְהוּדָה". וראה עוד בגמרא שם, באותו עמוד מחלוקת דומה על דור המדבר: "תנו רבנן: דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר: במדבר הזה יתמו ושם ימותו. יתמו - בעולם הזה, ושם ימותו - בעולם הבא ... דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: באין הן לעולם הבא, שנאמר: אֶסְפוּ לִי חֲסִידֵי כְרִיתֵי בְרִיתִי עֲלֵי יִבְחָח ... רבי שמעון בן מנסיא אומר: באים הן לעולם הבא, שנאמר: ופדויו ה' ישוּבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שבקה רבי עקיבא לחסידותיה, שנאמר: הולך וקראת באזני ירושלים לאמר... זכרתי לך חסד נעוריק אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה (ירמיהו ב ב). ומה אחרים באים בזכותם - הם עצמן לא כל שכן? ובדף קודם, מחלוקת דומה על המרגלים שמאסו בארץ ועל עדת קרח: "מרגלים אין להם חלק לעולם הבא ... עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא ... דברי רבי עקיבא, רבי אליעזר אומר: עליהם אמר הכתוב: ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל (שמואל א ב ו)". (ראה דברינו **תפילת חנה** בראש השנה). ועל עדת קרח שם: "תנו רבנן: עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר: ותכס עליהם הארץ - בעולם הזה, ויאבדו מתוך הקהל - לעולם הבא, דברי רבי עקיבא, רבי יהודה בן בתירא אומר: הרי הן כאבידה המתבקשת, שנאמר: תעיתי כשה אובד, בְּקֶשׁ עֵבֶדְךָ כִּי מְצוּתִיךָ לֹא שִׁכַחְתִּי (תהלים קיט קעו)". ראה דברינו **זכרונות** בראש השנה וכן **דור המדבר וחלקו לעולם הבא** בפרשת שלח לך, בהם עמדנו על שיטתו המחמירה של ר' עקיבא אשר "עזב את מידת החסידות". ורבי שחולק עליו יחד עם ר' שמעון בן יהודה, ר' שמעון בן מנסיא, ר' אליעזר וחכמים רבים אחרים, אולי יכלול באובדים ובנדחים, לא רק את עשרת השבטים, אלא גם את דור המדבר, עדת קרח, המרגלים ושאר נדחי ישראל. שהרי במה חטאו אלה יותר מבית יהודה? כולם הם אובדים ונדחים, על כולם אמר משה: "אם יְהִי נִדְחֶךָ בְּקֶצֶה הַשָּׂמַיִם מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ" (דברים ל ד שאך זה קראנו). כולם הם כ"אבידה המתבקשת", ביטוי נפלא שנראה גם להלן.

האובדים בארץ אשור - אלו עשרת השבטים, והנדחים בארץ מצרים - אלו דור המדבר, וכן לשון התוספתא ולא שמעתי עוד.¹¹

מסכת מכות דף כד עמוד א – ישעיהו מתקן את משה

אמר ר' יוסי בר חנינא: ארבע גזירות גזר משה רבינו על ישראל, באו ארבעה נביאים וביטלו. משה אמר: "וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב" (דברים לג כח) - בא עמוס וביטלה, שנאמר: "יחדל נא מי יקום יעקב כי קטון הוא" (עמוס ז ה), וכתוב: "ניחם ה' על זאת גם היא לא תהיה" (שם ו).¹² משה אמר: "ובגויים ההם לא תרגיע" (דברים כח סה) - בא ירמיה ואמר: "הלוך להרגיעו ישראל" (ירמיהו לא א).¹³ משה אמר: "פוקד עון אבות על בנים (שמות לד ז) - בא יחזקאל וביטלה: "הנפש החוטאת היא תמות" (יחזקאל יח כ).¹⁴ משה אמר: "ואבדתם בגויים" (ויקרא כו לח) - בא ישעיהו ואמר: "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור" (ישעיהו כז יג).¹⁵

מדרש תהלים (בובר) מזמור קמז – להוציא משיטת רבי עקיבא¹⁶

"בונה ירושלים" - כשם שהקב"ה מלך בהלל וזמירות, כך ירושלים אינה נבנית אלא בהלל ובזמירות, וכן אתה מוצא בבנין האחרון, שנאמר: "ויסדו הבונים את היכל ה' ויענו בהלל ובהודות וגו'" (עזרא ג יא). לכך נאמר: "כי טוב זמרה אלהינו".

"נדחי ישראל יכנס". ומי הן הנדחין? קרח וכל עדתו שנדחו מפי משה רבינו ע"ה. ועכן שנדחה מפי יהושע. וכן הוא אומר: "ונתתי לה את כרמיה משם ואת עמק עכור לפתח תקוה" (יהושע ב יז), ואיזה עמק עכור? מה שאמר יהושע: "ויאמר יהושע מה עכרתנו" (יהושע ז כה), לכך נאמר: נדחי ישראל יכנס.¹⁷

דבר אחר: "נדחי ישראל יכנס" אלו עשרת השבטים, שנאמר: "וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה" (דברים כט כז). וכן אמר הכתוב: "ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים" (ישעיהו כז יג). אותה שעה אין לישראל מכאוב, עד שהן מתרפאין, שנאמר: "הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם".¹⁸

¹¹ לעיל ראינו את נוסח התוספתא המצוטטת בתלמוד הבבלי (ראה גרמא סנהדרין והערה 9 לעיל). אבל רש"י מסתמך על התוספתא כפי שהיא מופיעה בירושלמי. ראה ירושלמי סנהדרין פרק י הלכה ד, שם מובאים דברי רבי באופן הרבה יותר חד וברור ובהסתמך על הפסוק שלנו: "רבי אומר: אילו ואילו יש להן חלק לעולם הבא. ומה טעמא? והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור - אילו עשרת השבטים, והנדחים בארץ מצרים - זה דור המדבר. אילו ואילו: והשתחו ליי' בהר הקודש בירושלים". הרי לנו תשובה מי הם הנדחים - דור המדבר, אלה שעם כל חטאייהם, זכות יציאת מצרים שמורה ועומדת להם. ראה שוב את דברי רבה בר בר חנה, שהייתה לו חיבה מיוחדת לדור המדבר: "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שבקה רבי עקיבא לחסידותיה, שנאמר: הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר... זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה (ירמיהו ב ב). ומה אחרים באים בזכותם - הם עצמן לא כל שכן?". ואנחנו הצענו שהפסוק כולל גם את המרגלים, עדת קרח וכל שאר נדחי ודחויי עם ישראל לדורותיו. ראה דברינו [חסד נעורייך](#) בפרשת מטות.

¹² שעם ישראל לא יכול להיות "עם לבדד ישכון" ובלתי תלוי באומות העולם. ראה פירוש מהרש"א, סוף מסכת מכות שם הוא ירמיהו אשר שולח לגולי בבל את המסר: "ארוכה היא, בנו בתים ושבנו ונטעו גנות ואכלו את פריהן" (ירמיהו כט כח). אבל הוא עצמו, נשאר בארץ עד הרגע האחרון, עד שמגלים אותו למצרים בכוח.

¹⁴ ובאמת, כבר משה עצמו אמר: "לא יומתו אבות על בנים ולא יומתו על אבות איש בְּחַטָּאוֹ יוֹמְתוֹ" (דברים כד טז) ולפלא שהגרמא מתעלמת מפסוק זה. ראה דברינו [לא יומתו אבות על בנים - איש בחטאו יומת](#) בפרשת כי תצא.

¹⁵ התשובה ל"אבדתם בגויים" היא "ובאו האובדים". וכבר עמדו פרשנים על כך שנאמר "האובדים" ולא "האבודים" או "הנאבדים". למרות ביטול דבריו של משה ע"י ישעיהו, עדיין יש חרדה מדבריו של משה: "ואבדתם בגויים". ראה בהמשך הגמרא שם את חששו של רב (שעלה מבבל לארץ ללמוד תורה אצל רבי וחזר לבבל): "מסתפינא מהאי קרא: 'ואבדתם בגויים'". ורב פפא מנסה להרגיעו בביטוי שכבר ראינו לעיל בהקשר עם עדת קרח ודור המדבר "כאבידה המתבקשת" ובהסתמך על הפסוק בתהלים קיט: "תעיתי כשה אובד בקש עבדך". והדברים אולי מתקשרים גם ל"ארמי אובד אבי שעליו הרחבנו בשבת פרשת כי תבא. אם תחילתנו באבות אבודים ואובדים שבסופו של דבר לא נאבדו; גם אחריתנו, כולל דור המדבר, עדת קרח, עשרת השבטים ושאר אבודי ונדחי ישראל, לא תאבד ולא תידח. "לבלתי ידח ממנו נדח" כדברי האשה התקועית החכמה לדוד (שמואל ב יד יד). ראו עוד בגמרא שם הביטוי המרכזי של מר זוטרא על הפסוק: "ואכלה אתכם ארץ אויביכם - דלמא כאכילת קישואין ודילועין", שאוכלים אותם והם תמיד צומחים מחדש. ועוד בגמרא שם על "קול המונה של רומי" ועל השועלים המהלכים במקום המקדש, ושם דווקא ר' עקיבא הוא האופטימי. האם לאחר חורבן הבית שינה את דעתו?

¹⁶ מזמור שאנו אומרים בכל יום בפסוקי דמרה של תפילת שחרית, הפותח בפסוק: "הללו יה כי טוב זמרה אלהינו כי נעים נאנה תהלה" ומסיים בפסוקים: "מגיד דברו דבריו ליעקב חקיו ומשפטי לְיִשְׂרָאֵל: לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעו הללו יה". וכאן הוא דורש את שני הפסוקים שבתחילת הפרק: "בונה ירושלים ה' נדחי ישראֵל כַּכֵּס: הרפא לשבורי לב ומחבש לעצבותם".

¹⁷ ראה דברינו [עכן בפרשת מסעי](#), ואת הסיפור שם על מתייבשי פתח תקווה הראשונים שביקשו לכתחילה להתיישב בעמק עכור, מזרחה לירושלים ורק אח"כ משלא הסתייע עברו למלאבס מערבה לירושלים.

¹⁸ נראה שמדרש מאוחר זה כבר לא מתחשב בכלל בדעתו של ר' עקיבא וכולל בנדחים את כולם, כולל את עכן שעכר את ישראל ממש בכניסתם לארץ. ומה עם "גולת יהודה"? מה עם שבטי יהודה ובנימין שאולי בזמן שישעיהו קורא לאובדים בארץ אשור ולנדחים בארץ מצרים, עדיין לא גלו? האם גם הם כלולים ב"אובדים ונדחים"? ראה פירוש מלב"ם לפרשת בחוקותי על הפסוק "ואבדתם בגויים": "ואבדתם בגויים... כי היו שני מיני גליות. [א] עשרת השבטים שנדחו ממקומם לארצות רחוקות ועקבותיהם לא נודעו עד

אֶת הָאֲבֹדֹת אֲבַקֵּשׁ וְאֶת הַנִּדְחֹת אֲשִׁיב וְלִנְשָׁבֶרֶת אֲחַבֵּשׁ וְאֶת הַחוּלָה אֲחַזֵּק וכו': (יחזקאל לד טז).¹⁹

לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים טובים מחלקי המים

מים אחרונים: ראה קהלת רבה א ח: "כל הנחלים הולכים אל הים - כל ישראל אינם מתכנסין אלא לירושלים ועולים בפעמי רגלים בכל שנה ושנה, והים איננו מלא, וירושלים אינה מתמלאת לעולם דתנינן: עומדין צפופים ומשתחוים רווחים. ר' שמואל בר חובה בשם ר' אחא אמר: ארבע אמות ריוח בין כל אחד ואחד ואמה מכל צד כדי שלא יהא שומע תפלתו של חברו ויטעה. אל מקום שהנחלים הולכים, למקום שישראל מתכנסין בעוה"ז שם הם מתכנסין לעוה"ב לעתיד לבא שנאמר: והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלים". ואומרים בשם הרבי מקוצק: עומדים צפופים ומשתחוים רווחים - כשכל אחד עומד על דעתו, צפוף בעם ישראל, כשמשתחוים ומוותרים האחד לשני - יש מקום לכולם.

עת קץ. וזה קרא אובדים שיהיה כדבר האבד שהגם שהוא בנמצא אין יודעים מקומו. ב] שבט יהודה ובנימין שלא נאבדו לארצות רחוקות רק ארץ אויביהם אוכלות אותם בשמדות והריגות. ועל שני אלה הגלויות אמר: ואסף נדחי ישראל ונפוצות יהודה יקבץ (ישעיה יא) ... ועל זה אמר: ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים. שקרא להם בשם אובדים ולשבט יהודה בשם נדחים ... ור' עקיבא לשיטתו (בפרק חלק) דעשרת השבטים אין עתידים לחזור שעל זה אמר: ואבדתם. ואחרים אומרים אין אבדן אלא גולה, ולהוציא מדעת ר' עקיבא שפירש אבדן ממש".

¹⁹ נחזור למקרא ונסיים בו. את מטבע הלשון וההקבלה "אבד" "נדח" מצאנו גם בספר יחזקאל, אך בלי השופר. דברים אלה של יחזקאל עומדים בהשלמה לדבריו מספר פסוקים קודם: " ... וְאֶת הַחוּלָה לֹא רִפֵּאתֶם וְלִנְשָׁבֶרֶת לֹא חִבַּשְׁתֶּם וְאֶת הַנִּדְחֹת לֹא הִשְׁבַּתֶּם וְאֶת הָאֲבֹדֹת לֹא בִקְשַׁתֶּם וכו'". יחזקאל תובע מראשי העם ומנהיגיו לבקש את האובדים ולהשיב את הנדחים (ולחבוש הנשברים ולרפא החולים). ישעיהו מדבר על הגאולה המשיחית "מלמעלה" ועל קיבוץ גלויות לקול השופר, ואילו יחזקאל מדבר על תיקון "מבפנים", "מלמטה", על גאולה יום-יומית, בקול הפנימי והחברתי. ראה דבריו הנמרצים של הרב עוזיאל בשו"ת פסקיו בשאלות הזמן סימן סה בעניין קבלת גרים שאביהם מישראל ואמם גויה, המסתמכים על הפסוק ביחזקאל: "וַיֵּרָא אֵנִי שָׂאֵם נִדְחָה אוֹתָם לִגְמְרֵי עַל יַד־זֶה שֶׁלֹּא נִקְבַּל אֶת הוֹרֵיהֶם לַגְּרוּת, נִתְּבַע לְדִין וַיֹּאמֶר עֲלֵינוּ: אֵת הַנִּדְחֹת לֹא הִשְׁבֹּתֶם וְאֵת הָאֲבֹדֹת לֹא בִקְשַׁתֶּם (יחזקאל ל"ד). וגדולה היא תוכחה זאת מאותה התוכחה של קבלת גרים (יו"ד ס"ו רס"ה סעיף י"ב) ועל כגון זה נאמר: הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה (אבות פ"ב מ"א)". מישעיהו ומיחזקאל ומהרב עוזיאל נוכל אולי לתת משמעות חדשה לשופר של ימינו שיש בו שמחה של מועדים בעקבות קיבוץ הגלויות לו זכינו ועדיין זוכים; אך יש בו אולי גם תרועה והתרעה (ויבנה) פנימיים של בקשת האובדים והשבת הנדחים שבתוכנו, אלה שכבר התכנסו פיסית מארבע כנפות הארץ, אך לא התכנסו לתוך כנסת ישראל, אולי משום שאין לנו את הרב עוזיאל וחבורתו. וה' הטוב יזכנו לקבץ האובדים והנדחים מחוץ ולבקש ולהשיב הנדחים מבית, לרפא ולחבוש. (למעוניינים להרחיב, ראו מאמר של אריה אדרעי [ואין אחריות עלינו?](#)).